

De Heraut

door de

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het nadrukken van den inhoud van dit blad is verboden overeenkomstig de Wet op het Auteursrecht.

Zondag 25 Augustus 1918. N°. 2118.

„Zoo twisten we, dat wij de bedden verkrijgen“.

En indien wij weten dat Hij ons verhoort, dat wij ook bidden, zoo weten wij, dat wij de bedden verkrijgen, die wij van Hem geboden hebben. I. Joh. V: 15.

Aan het slot van zijn eersten brief geeft de apostel Johannes een tweeledige, schijnbaar tegenstrijdige betuiging. In vs. 14 verklaart hij: „Dit is de vrijmoedigheid die wij tot onzen God hebben, dat Hij ons verhoort, zoo wij iets bidden naar zijn wil“. Maar in het vlak daarop volgende vers heet hij: „Indien wij weten, dat God ons verhoort, wat wij ook bidden, zoo weten wij, dat we de bedden verkrijgen die wij van Hem geboden hebben“. De één maal wordt alzoo de verhooring op ons gebod ons toegeregt, mits we bidden naar Gods wil, en vlak daarop wordt de verhooring van ons gebod van deze conditie los gemaakt en staat er: „Wat wij ook bidden, we verkrijgen wat wij van Hem geboden hebben“.

In Jacobus v: 14 v.v. wordt even beslist de verhooring van het gebod toegeregt, maar alleen onder bepaalde gegevens. Hier toch is alleen sprake van genezing uit krankheid, en wordt bedoeld niet op het gebod van den kranken zelf, maar op de voorbede van de voorgangers der Gemeente. „Is iemand krank onder u, zoo toch lezen we daar, dat hij tot zich roep de ouderlingen der Gemeente, en dat zij voor hem bidden, hem zalvende met olie in den naam des Heeren, en het gebod des geloofs zal hem behouden, en de Heere zal hem oprichten“. En daarna wijst Jacobus op het gebod van den persoon zelf, wijzende op het voorbeeld van Elia. „Een krachtig gebod des rechtvaardigen, zoo heet 't dan, vermag veel“.

Met wat van Swedenborg een geschiedkundigen naam gaf, met wat de Christian Science beweert, of met het Hypnotisme, of wat dies meer zij, heeft dit zeggen van Johannes en Jacobus uiteraard niets gemeen. Wat hier verzeerd en betuigd wordt, wijst op tweeërlei. Eenzijdig op een roepen tot God om uitredding uit nood of om wonderen machtsverleening, en anderzijds op een machtsdaad, die van God uitgaat om hetgeen de bede des menschen afsmeeft, daadwerkelijk te doen geschieden.

Hier nu staat tegenover, dat tal en tal van geboden in nood en jammer tot God opgeronden, geheel onverhoord bleven. Denk maar aan 't gebod van den schipbreukeling, aan de vele zieken wier gebod en 't gebod van wier familie onverhoord bleef, en nog korter gezegd, om de geboden die we voor ons zelf en voor onze lieven oponden, en waar toch geen verhooring op volgde.

Meer nog: De statistiek van ons menschelek leven toont op alle manier, dat de rampen en ongelukken jaar in, jaar uit op vaste wijs terugkeeren. Als men de statistiek in zijn land over een tiental jaren overloopt, dan blijft het getal van wie verdronken, van wie doodverloren, van wie overreden werden, steeds bijna gelijk. Elk jaar dat ingaat, kan men, met deze statistiek aan zijn hand, bijna stellig vooruit aangeven, hoewel er in het komende jaar door val, door brand, door ongelukken met paarden, door vallen in het water, en zoo ook door zelfmoord, hun jammerlijk einde zullen vinden.

Steeds weer ontvangt men den indruk, alsof alle jammer en ellende stelselmatig en vanzelf gaat, en dat evenzo voorspoed en geluk in dit leven aan een statistiek regel gebonden zijn.

Hieruit nu volgt zoo licht de gedachte: „Waarom zal 't gebod nog strekken? Of we bidden of niet bidden, het gaat toch alles in ons menschelek leven naar vasten regel toe, en mits men nauwkeurig rekent, is welbeiden in den aanvang van het jaar veelal reeds te voorspellen, wat in het jaar dat ingaat, de loop van het leven zal zijn.“

Toch neemt dit niet weg, dat de drang tot het gebod onder alle volk is opgekomen; dat bij schipbreuk of doodgevaar schier een ieder er de toevlucht toe neemt; en meer nog, dat het Woord Gods er ons steeds toe aanmaant, en dat onze Heiland het gebod als grondslag stelde voor ons godsdienstig leven.

De tegenstrijdigheid die hierin spreekt, is dan ook niet te verheelen. Van den éénen kant is het gebod in nood en dood een vanzelfsheid, en van den anderen kant geeft alles ons den indruk, alsof heel ons menschelek leven zich met zoo vasten tred langs vaste lijnen voortbewoog, dat het,

of we bidden of niet bidden, toch doorgaat naar wat God eigenmachtig beschikt.

Het is niet anders in te zien, en de Schrift leert het ons niet anders, of het gaat al, heel de historie door, naar Gods bestel. Ware dit niet zoo, en kon een gelukkig bidden op elk gegeven ogenblik het kwade afwenden of het goede doen komen, zoo zou het almachtig Godsbestuur ten slotte van de bidders afhangen. Heel het wereldverloop zou dan niet gaan naar Gods wil en wetenschap, maar de bidders zouden het keer op keer in hun macht hebben, heel de historie om te keeren en den loop van het leven der wereld in zijn tegendeel om te zetten.

Met name onze Gereformeerde vaders hebben tegen deze loszinnige gedachte dan ook steeds verzet aangehouden, en vrijuit mag gezegd, dat niet wat de Pelagiaan voorgaf, maar dat eeniglijk wat de Calvinist beleed, ons den sleutel bood om het mysterie van het leven te ontsluiten. De wetenschap bevestigd steeds meer de belijdenis van den Calvinist, en werpt telkens weer ontzetsende bewering van den Pelagiaan of Arminiaan omver.

De oplossing dezer schijnbare tegenstrijdigheid ligt dan ook eeniglijk hierin, dat we de tijdsbepaling verstaan moeten als niet het leven Gods beheerschende, maar als door onzen God ingesteld als een hulpmiddel, om het creatuurlijk leven in saamhangende orde te doen verlopen. „Duizend jaren zijn bij onzen God als één dag, en één dag is als duizend jaren“. De jaren, weken, dagen, uren, seconden zijn een levensvorm die voor ons onmisbaar was, en dien God uit louter genade voor ons verordend heeft, maar in der eeuwen eeuwigheid die aan Genesis 1 vers één voorafging, was er geen tijd, en ook na het intreden van de Schepping is Gods doen op geen manier voor zijn aanzijn in tijd en tijden verdeeld. Hij is en blijft in zich zelf de Eeuwige van eeuwigheid af en het leven in onte wereld gaat al door, niet aan onze tijdsbepaling, maar eeniglijk aan zijn bestel gebonden.

Voor ons menschen nu hangt 't er maar van af, of we in ons diep verborgen zieleleven al dan niet ons naar den gang van 't leven en doen van onzen God bewegen. Staan we daarbuiten, of beweegt ons leven zich, althans ten deele, buiten God om, dan is er strijd tusschen Gods bestel en ons doen, en kunnen we de zalige vreugde niet smaken, dat we bidden en op ons gebod verhooring erlangen.

Het bidden als oppervlakkig en uitwendig prevelen mist alle geestelijke beteekenis. Doch zoo moet ons bidden ook niet zijn. Ons bidden moet opkomen uit een zieleleven, dat in de diepste verborgenheid met het leven Gods innig één is. En al moge er ook bij aanvang van welke worsteling ook nog altoos strijd tusschen Gods bestel en ons gebod heerschen, door het geloof verdwijnt dit. De ziel keert zich niet naar buiten, maar naar binnen. Zoo wordt haar band met Gods wil steeds inniger aangetrokken. En dan komt ten leste het zalig ogenblik, dat uit God de bede in ons verwekt wordt, die geheel conform zijn wil en bestel, ons vragen, bidden en smecken doet, wat God ons ingeeft, en ingeeft, door onse worsteling heen, conform wat Hij over ons gehend heeft.

Zoo komt 't dan volkomen neer op vs. 14 en 15 in hun samenhang. Eerst heet 't dan: „Wij zijn verzeerd, dat Hij ons verhoort, zoo wij iets bidden naar zijn wil“, en vlak daarop volgt dan: „wij weten dat Hij ons verhoort, wat wij ook bidden“. En zoo weten we dan, „dat we de geboden verkrijgen, die we hem bidden“.

Elke tijdsbepaling valt dan weg. God trekt heel onze ziel naar zich toe, en doet onzen wil in zijn wil wegzinken. Niet machinaal of werktuigelijk, maar in diep geestelijken zin wordt dan het besef zelf van onze ziel in het bestel van onzen God opgenomen. Zoo overwinnen we den strijd die eens tusschen Gods bestel en ons besef oprees. En het einde is dat we met een rijk geloofsleven inleven in onzen God, en dat Hij ons 't gebod geeft, waarin we onze ziel voor Hem uitstorten.

Dr. A. K.

Koolwijken Scholen

In hartelijken dank ontvangen van den heer W. L. v. d. Vegte te Zwolle gevonden in de coll. Gerel. Kerk f 2.50; van N. N. te Heteren f 5. Dringend verzoeken wij onzen scholen te gedanken.

Dr. J. H. HOETAGERS, Voorzitter.

Officieele Berichten.

Vrije Universiteit.

Men schrijft ons:

De bespreking op de laatste jaarvergadering over de bijdrage naar het inkomen heeft veel belangstelling in het land gevonden.

Aan alle correspondenten werd gevraagd naar het gevoelen over deze bespreking en bijna algemeen werden instemmende antwoorden ontvangen.

Evenwel er moet rekening gehouden worden, zoo werd opgemerkt, met de omstandigheden. Zoo schreef een der broeders dat hij een gezin kent, waarvan het hoofd een inkomen heeft van f 2000, maar die behalve een aantal kinderen, nog de zorg heeft voor een oude tante en den vader van zijn vrouw.

Hierop kan geantwoord dat het inkomen gerekend wordt naar den aanvang in de Rijks inkomstenbelasting; dus dat bij den aanslag van het hoofd van dit gezin wel belangrijke redacties zal worden verleend.

Terecht werd door dezen schrijver opgemerkt dat door een éénlopend persoon met een inkomen van f 2000 wel op saet dan f 5 kan worden gerekend.

Heeren correspondenten zullen daar zeker wel rekening mede houden.

Bovendien moet bedacht dat de overgerekendheid op de vergadering besproken, vooral dient voor degenen, die gaarne willen weten hoeveel zij moeten bijdragen om niet te weinig te geven.

Wij men, zooals onlangs te Arnhem werd besproken, de Vrije Universiteit wettelijk vrij houden van, op 't zachtst uitgezonderd, gevaarlijke banden, dan zou men ook dat de vereeniging die haar verzoeken moet voldoende inkomen heeft om de honoraria der hoogleraren te betalen.

Voor de contributen van meergenoemde moet hoogere worden. God zij dank zijn de tekorten van vorige jaren gedekt, maar willen wij niet zinken, dan moet gedacht worden aan en gedaan worden naar het woord van Prof. Mr. D. P. D. Fabius n.l. „opponen of verwerpen“, of wil men het anders, er moet voldaan worden aan den oproep van Dr. van Roon in de laatste gehouden jaarvergadering welke hem moet aan dekken komen“.

De hoogte der contributie bedraagt nu f 200 per jaar en bij de oprichting waren er jaarlijksche bijdragen van f 2000, f 1750, en f 500 per jaar.

Deze leden zijn der vereeniging door den dood overleden, en moeten vervangen worden. Er zullen onder de gereformeerden niet veel bewoners zijn wier inkomen meer dan f 20,000 bedraagt, maar naar deren maatstaf berekend, zouden er toch bijdragen van meer dan f 200 moeten komen.

Het staatje op de jaarvergadering genoemd luidde voor inkomens van f 500 — f 2000, f 0.50 tot f 5; van f 2100 tot f 3000 f 6 tot f 10; van f 3100 tot f 5000 f 12 tot f 25; van f 5000 tot f 10,000 f 30 tot f 80; van f 11,000 tot f 20,000 f 110 tot f 250; van f 21,000 tot f 50,000 f 275 tot f 1000; van f 51,000 en hooger f 1250 en hooger.

De inkomens berekend naar de Rijksinkomstenbelasting.

Classis Barendrecht.

Korte Notulen der vergadering van 22 Mei 1918.

1. Nadat gezongen is Ps. 119:17 en gelezen Hand. 2:1-13 gaat Dr. Verlaar voor in gebed. 2. Dr. van Voorst, voor 't eerst ter vergadering aanwezig, wordt door den praeses met een hartelijk woord verwelkomd.

3. De credentia's worden nagezien door Dr. v. Dam en oud. Troost. De kerken zijn alle wettig vertegenwoordigd. Vijf hebben een instructie.

4. In het moderamen nemen naast den praeses Dr. Verlaar ook zitting: Dr. van Schaik als scriba en Dr. Kuijvenhoven als assessor.

5. De notulen worden gelezen en goedgekeurd.

6. De broeders Houkoop en v. Vliet worden aangewezen om de boeken van den quaestor na te zien. Deze bijeen volkomen in orde te zijn.

7. Inkomsten zijn: a) bericht van den quaestor, dat hij verhoord is ter vergadering te komen; Dr. Grootte zal zijn plaats heden innemen; b) de stukken van Dr. Idema, beroepen pred. van IJselmonde; D.D. v. Dam en Munnik bevinden ze in orde en 't beroep wordt geapprobeerd; c) verslag der Depp, voor art. 11 en 13 K.O.

8. Per instructie vraagt Bolnes vacaturedienst; Z. Beijerland en Klaaswaal begeren liefdebetuigen; Rijsoord wenst, dat de classis haar goedkeuring hechte aan de grensregeling met Heerjansdam. Dit al wordt goedgevonden.

9. Rapporten: a) die van kerkvisitatie onthreken nog door de krankheid van Dr. v. Hoven; ze zullen D.V. op de Decembervergadering aanwezig zijn; Dr. Verlaar wordt tertius visitator; b) in zake 't geschil te IJ. kwam alles in orde; c) de commissie voor evangelisatie rapporteert over Smitshoek; op haar voorstel adviseert de classis de kerk van Barendrecht, om den arbeid te S. aan te vangen door iederen Zondag in de Chr. school bediening des Woords te beginnen.

10. Ter Part. Syn. te Dordrecht worden afgevaardigd: de predikanten V. K. Kuijvenhoven en S. Verlaar, primi; R. Heidema en H. A. Munnik, secundi; en de onderlingen G. J. Heijl Ar. van Bolnes en J. Troost van Z. Beijerland, primi; G. van Nes van Oud-Beijerland en C. Wisse van Nieuwland, secundi.

11. Op voorstel van Rijsoord verzoekt de

classis aan hare Depp, voor de zending om op iedere classisale vergadering over zendingaanleggenheden te rapporteren.

12. De vacaturebetuigen worden als volgt geregeld: Bolnes 14 Juli Dr. Kuijvenhoven, 11 Aug. Dr. Verlaar, 8 Sept. Dr. Heidema.

Z. Beijerland 14 Juli Dr. Couvée, 18 Aug. Dr. van Dam, 22 Sept. Dr. Idema.

Klaaswaal: DD van Schaik, Heidema en van Voorst (2 maal).

Militairenprediking: DD Munnik en Grootte. 13. Bij de rondvraag wordt aan Heinenoord advies gegeven in een doopzaak; Klaaswaal dankt voor al de hulp der classis bij de insteuring der kerk en in den vacaturetijd; Rijsoord verkrijgt inlichting over de Pinkstercollecte; IJselmonde dankt voor de hulp tijdens de vacature en deelt mee, dat de intrede van Dr. Idema D.V. zal plaats hebben op 3 Juni a.s. des avonds om 6 uur, waarbij de kerken der classis uitgenoodigd worden.

14. Roepende kerk voor de volgende vergadering zal zijn: Z. Beijerland; tijd van samenkomen: de eerste Woensdag van Sept.

15. Quota en collecte zijn geind.

16. De korte notulen worden vastgesteld.

17. De assessor gaat voor in dankzegging en de praeses sluit de vergadering.

Op last der classis: V. K. KUIJVENHOVEN, h. t. assessor.

Vergadering der Classis Breukelen op Donderdag 23 Mei 1918.

1. Dr. Hey opent namens de roepende Kerk van Tienhoven.

2. Credentiebrieven nagezien en in orde bevonden.

3. Moderamen: Dr. van Loo, praeses, v. d. Kamp, scriba, Krüger, assessor.

4. Notulen gelezen en goedgekeurd. Dr. Hey legt uit, waarom deze classisvergadering, tegen 2 Mei uitgeschreven, eerst op 23 Mei gehouden wordt.

5. Inkomsten stukken: a. Schrijven van de classis Utrecht, waarin afgewezen wordt het voorstel om den Zondagsdag van de classis Utrecht provinciaal te maken; b. aanvraag van de classis Utrecht om hulp in hare vacaturebetuigen. Zal in dit trimester tweemaal verleend worden.

c. Voorstel van de classis Apeldoorn om eenige wijzigingen aan te brengen in art. 13 van de overeenkomst regende de samenwerking in de Zending met de kerk van Utrecht, wordt afgewezen.

d. Voorstel van de classis Harderwijk om wijziging aan te brengen in art. 17 van dieselde overeenkomst. Beslissing wordt overgelaten aan den Zondagsdeputaat.

6. De collectiegelden worden geind.

7. Peremptoer examen van den heer A. G. Wolf, ber. predikant van Loenen-Vreeland. Van de provincie zijn aanwezig Dr. Teerink en Dr. Verhoel. Met algemeene stemmen wordt de heer Wolf toegelaten.

8. Aan Dr. Aalberts van B. wordt acte van ontslag verleend met het oog op zijn vertrek naar de kerk van Wormerveer. Dr. A. spreekt na een woord van den praeses een hartelijk afscheidwoord.

9. Bij de rondvraag naar art. 41 wordt aan de kerk van K. advies in tuchtaak gegeven.

10. Vacaturebetuigen Juni: Dr. Hey en Krüger te Nichtevecht; de Jager en de Koning te Wilnis; Goedbloed onder de militairen.

Juli: Dr. v. d. Kamp en de Jager te Nichtevecht; Krüger en van Loo te Wilnis; Mulder en Wolf te Baambrugge; Aalberts te Zuilke; Hey te Amstrongen.

Augustus: Dr. v. Loo en Wolf te Nichtevecht; Mulder en Visser te Wilnis; v. d. Kamp en de Koning te Baambrugge.

11. Als Deputaat in de plaats van Dr. Aalberts treden op: voor art. 19 Dr. Krüger, en als secundus Dr. de Jager. Voor regeling vacaturebetuigen: Dr. Visser. Voor examen Kerkrecht: Dr. Wolf. Voor Rijn-Pruisen: Dr. de Jager. Als consulent voor Baambrugge wordt aangewezen Dr. Mulder.

12. De volgende vergadering wordt bepaald op den 2den Donderdag in Augustus. Roepende kerk is Vinkeveen.

13. Rondvraag. De kerken van L. V. noodigen uit tot bijwoning der bevestiging en intrede van Dr. Wolf. Lezing persverslag. Sluiting.

Op last der Classis: J. KRÜGER.

Kort verslag van de classis Schiedam, 29 Mei 1918.

1. Dr. Voonk opent de vergadering laat zingen Psalm 68:1-21 en gaat voor in gebed.

2. Alle kerken zijn wettig vertegenwoordigd. Drie Dienaren des Woords zijn wegens krankheid afwezig. Drie kerken hebben een instructie.

3. Het moderamen neemt zitting: Dr. Taal, praeses, Dr. van Anken, scriba; Dr. Slayter, assessor; Dr. Willems, adj. scriba.

4. De notulen der vorige vergadering worden vastgesteld.

5. Gerapporteerd wordt van de vertegenwoordiging der classis bij het afscheid van Dr. Goolinga.

6. Deputaten ter bevordering der ineen-smelting van de kerken te M. en VL. worden geconcentreerd.

7. Dr. van Haeringen wordt wegens voortdurende krankheid op de meest eervolle wijze emeritaat verleend.

8. Op voorstel der kerk van VL. A. besluit de classis artikel 10 van het Huishoudelijk Reg. aldus te wijzigen. In al. 3 worden

geschrapt de woorden: „en adjunct Scriba, in verband hiermede ook punt 6 van art. 19.“ Aan art. 3 wordt toegevoegd: „Aan hem is opgedragen een kort verslag der vergadering samen te stellen en na goedkeuring door de classis ter plaatsing op te zenden aan de daarvoor aangewezen bladenscr. Al. 5 vervalt en daarvoor in de plaats komt: „Als scriba fungeert de Dienaar des Woords, die de volgende vergadering praesideert.“

9. De kerk van P. herhaalt haar verzoek om de hulp der classis in de geestelijke verzorging der gelovigen te de Heij-Tuindorp. De classis besluit dit verzoek ter nadere overweging aan de afgevaardigden mede te geven naar de kerkeraden.

10. Aanvragen om financiële steun worden toegestaan.

11. Bij het onderzoek naar art. 41 ontvangt een kerk in een door haar ter tafel gebrachte zaak advies; wordt de kerk van R. in een tuchtaak geadviseerd tot de 1e vernieuwing voort te gaan; verkrijgt de kerk van VL. A. toestemming tot het laten optreden van een broef; en wordt aan de kerk van O. hulp toegeregt in den Dienst des Woords, uit hoofde van krankheid van den dienaar des Woords.

12. Afgevaardigd worden naar de Prov. Synode: Primi: de D.D. Berends en Jonkers en de onderl. van Louwen en Verschoor. Sec. de D.D. van Anken en Voonk en de onderlingen van der Kooi en Strijbos.

13. Dr. Voonk wordt aangewezen als consulent van de kerk te Hoek van Holland.

14. Vacature en hulpsdiensten: Schiedam: Juli Dr. Taal; Aug. Dr. Schilder; Sept. Dr. van Anken; Hoek van Holland: Juli Dr. Jonkers; Aug. Dr. Felderhof; Sept. Dr. Willems; Over-schie: Juni Dr. Slayter; Juli Dr. Voonk en Dr. Hagenbeek; Aug. Dr. Jonkers; Maassluis B: Juni Dr. Schilder en Dr. Sieders; Juli Dr. Willems en Dr. van Anken; Aug. Dr. Berends en Dr. Felderhof.

15. Gerapporteerd wordt, dat de bijdragen en collecten, behoudens van enkele kerken, gestort zijn. De volgende vergadering moet gestort worden de 1e collecte voor Hulpbehoevende studenten en de collecte voor de Zending onder de Joden. Collecten en bijdragen zullen op de volgende vergadering in de pauze worden gestort.

16. Samenroepende kerk voor de volgende vergadering, D. V. Woensdag 4 Sept. te Maassluis B.

17. Rondvraag. Dr. Jonkers wordt aangewezen in de plaats van Dr. Goolinga als lid van de pensioencommissie. De classis spreekt uit, dat bij de bepaling van den grondslag voor een pensioen, de duurtoeslag daarin niet opgenomen behoort te worden.

18. Het Persverslag wordt vastgesteld.

19. Dr. Slayter gaat voor in dankzegging; de praeses sluit de vergadering.

Op last der classis: W. A. WILLEMS, Scriba.

Voortgaai, 5 Juni 1918.

Buitenland.

Deutschland. De toestand uit het oogpunt der religie.

Het is niet te ontkennen, dat bij het begin van den oorlog het godsdienstig leven in Duitschland zich zoo openbaarde, dat men zeggen kon dat het zich verzieft boven hetgeen men in de laatste vreedesjaren had waargenomen. Maar hoe langer hoe meer is hierin verandering gekomen. De godsdienstige geestdrift, die onder den indruk van de geweldige gebeurtenissen der Augustusdagen van 1914 zich openbaarde, is onder den nood en de ontbering, onder den stroom van bloed en tranen verstuikt; de twijfel aan de waarheid der religie is daarvoor in de plaats getreden, en menigen toont, dat in het hart tegenspraak is opgekomen tegen al datgene wat het Christendom beleeft. De oorlog welke met een godsdienstige opwekking zonder wedergebe, begon, schijnt te rullen eindigen met een bankroet van het godsdienstig leven gelijk men nog niet heeft beleefd. Het staat ten minste te vrezen, dat het Duitche volk in zijn geheel aan het eind van den oorlog uit het oogpunt der religie armer zal zijn, dan toen het den oorlog begon. Totsa de omstandigheid dat Rusland niet meer onder de vijanden van Duitschland gerekend kan worden, zal de beslissende strijd in het Westen al het vreeselijke in deren ontzettenden oorlog ver achter zich laten. Het einde van den oorlog en het begin van den vrede zal de inwendige en uitwendige kracht van het Duitche volk op de zwaarste proef stellen. Hoe zal het die proef kunnen doorstaan zonder de dragende en sturende kracht der religie? Waarvan zal het de zedelijke krachten ontvangen die noodig zijn tegenover de gevaren welke ons volkaleven bedreigen, wanneer er geen vrees Gods gevonden wordt, die toch ten slotte de wortel is waaruit het zedelijk leven voortspuit. Daarom is het zaak, dat een antwoord gevonden wordt op de vraag: hoe kan er voor gezorgd worden dat de Godsdienst voor het volk niet verloren gaat? Hoe zal de Duitche vroomheid weder herleven? Niet elk geloof geeft kracht om den strijd des levens te strijden; niet elk geloof is in staat zedelijk vernieuwend te werken. Menschen die in Duitschland het goede voor land en volk zoeken, zijn er daarom van overtuigd, dat de overheerschende macht van zinnelijkheid en zelftrich alleen gebrek worden kan door de kracht van het